

УДК 343.85

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.6.42>

Мосейчук Сергій Володимирович,

аспірант кафедри державної політики та врядування

Інституту адміністрування, державного управління та професійного розвитку

Національного університету «Львівська політехніка»

ORCID ID: 0009-0002-0238-5410

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У НАПРЯМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

STATE POLICY IN THE FIELD OF PREVENTING AND COUNTERING CORRUPTION IN THE DIRECTION OF ENSURING THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

У статті розглянуто особливості державної політики у сфері запобігання та протидії корупції у напрямі забезпечення національної безпеки України. З'ясовано, що корупційні зловживання спричинюють дестабілізацію демократичних інститутів в суспільстві, загрожують інституту верховенства права, порушують соціальну справедливість та сповільнюють економічний розвиток в країні. Подано трактування корупції у Законі України «Про запобігання корупції» з позиції зловживання посадовими особами своїм положенням. Відзначено, що міжнародний та вітчизняний досвід свідчать, що феномен корупції ліквідувати практично неможливо. Акцентовано увагу на тому, що державі потрібно в межах антикорупційної політики докладати максимум зусиль на обмеження її впливу на економічні та соціально-політичні процеси, а також на зменшення рівня та її локалізації в суспільстві. Виділено ознаки, які може мати реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії корупції. Представлено узагальнене визначення: державної політики у сфері запобігання та протидії корупції. Відмічено, що високий рівень корупції є характерною рисою українського суспільства у всіх сферах його функціонування. Зауважено, що рівень корупції та його показники відображаються у світовому Індексі сприйняття корупції згідно з аналізом корупційного рівня. Проаналізовано динаміку зміни Індексу сприйняття корупції в Україні протягом 2018–2022 рр. Показано місце України у в загально-світовому рейтингу корупції серед 180 країн світу протягом 2013–2022 рр. Обґрунтовано рекомендації для державної політики у сфері запобігання та протидії корупції у напрямі забезпечення національної безпеки України. Підсумовано, що для ефективного здійснення антикорупційних заходів необхідно провести гармонізацію українського законодавства з вимогами FATF та ЄС, впровадити в життя План дій з виконання Антикорупційної стратегії, сформуванати справедливу судову та правоохоронну систему, посилити контроль над економічними процесами для запобігання монопольним зловживанням, уніфікувати освіту, медицину, оборону, науку та інших галузі.

Ключові слова: корупція, національна безпека, світові рейтинги, індекси, показники, антикорупційні органи влади, держава.

The article examines the peculiarities of state policy in the field of preventing and countering corruption in the direction of ensuring the national security of Ukraine. It was found that corruption abuses cause destabilization of democratic institutions in society, threaten the institution of the rule of law, violate social justice and slow down economic development in the country. The interpretation of corruption in the Law of Ukraine “On Prevention of Corruption” is presented from the standpoint of officials abusing their position. It was noted that international and domestic experience shows that it is practically impossible to eliminate the phenomenon of corruption. Attention is focused on the fact that the state needs to make maximum efforts within the anti-corruption policy to limit its influence on economic and socio-political processes, as well as to reduce its level and localization in society. The signs that the implementation of state policy in the field of prevention and countering corruption can have are highlighted. A generalized definition is presented: state policy in the field of preventing and countering corruption. It was noted that the high level of corruption is a characteristic feature of Ukrainian society in all spheres of its functioning. It is noted that the level of corruption and its indicators are reflected in the global Corruption Perception Index according to the analysis of the level of corruption. The dynamics of changes in the Corruption Perception Index in Ukraine during 2018–2022 were analyzed. Ukraine’s place in the global corruption rating among 180 countries during 2013–2022 was shown. The recommendations for the state policy in the field of prevention and counteraction of corruption in the direction of ensuring the national security of Ukraine are substantiated. It was concluded that for the effective implementation of anti-corruption measures, it is necessary to harmonize Ukrainian legislation with FATF and EU requirements, implement the Action Plan for the Implementation of the Anti-Corruption Strategy, form a fair judicial and law enforcement system, strengthen control over economic processes to prevent monopoly abuse, unify education, medicine, defense, science and other industries.

Key words: corruption, national security, world ratings, indices, indicators, anti-corruption authorities, state.

Постановка проблеми. Суспільний розвиток майже завжди супроводжується наявністю корупції в органах влади, що є серйозною проблемою для будь-якої країни. Корупційні явища викликають недовіру союзників держави на міжнародній арені та унеможливають співпрацю з нею, загрожують основним цінностям суспільства та національному суверенітету, а також підривають легітимність влади загалом.

Україна, яка обрала шлях євроінтеграції, повинна приділяти увагу необхідності вдосконалення своїх інститутів, зокрема державної служби, з метою ефективної протидії корупційним проявам. Це є ключовим фактором для реалізації перспектив членства в Європейському Союзі. Сучасні реалії вимагають розробки та впровадження ефективної антикорупційної політики в системі державної служби. Ця політика повинна охоплювати такі завдання як розробка та впровадження в життя антикорупційних заходів, а також ефективно запобігання та протидію корупції на всіх рівнях державної влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сфера корупції та антикорупційної політики держави є предметом зацікавлення багатьох вчених. Так, варто згадати таких дослідників як Альмужна А. [1], Батиргареева В. [2], Боголепова А. [3], Войтик О. [5], Кустова Т. [4], Ліпенцев А. [5], Мазій Н. [5], Паутов В. [6] та інші.

Науковці у своїх публікаціях вивчають різноманітні аспекти корупційних проявів у суспільстві. Зокрема, вони викривають корупцію як негативний фактор в діяльності правоохоронних органів та як явище і дають оцінку ролі цих органів у сфері протидії корупції, досліджують особливості правових, інституційних та наукових складових протидії корупції в Україні, розглядають заходи органів державної влади щодо подолання корупції у поствоєнний період, аналізують специфіку формування й реалізації антикорупційної політики в системі державної служби України з позиції сучасного стану та шляхів її вдосконалення, акцентують увагу на протидії корупції в митних органах у контексті забезпечення ефективності публічного управління.

Проте явище корупції є надто поширеним, через це антикорупційні заходи не завжди дають бажаний ефект. Тому ця проблема вимагає глибоких наукових досліджень, що зумовило вибір теми даного дослідження.

Мета статті полягає в оцінці особливостей державної політики у сфері запобігання та протидії корупції у напрямі забезпечення національної безпеки України в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Корупція у загальному розумінні – це діяльність осіб, що від імені держави виконують її функції, яка носить протиправний характер шляхом використання своїх повноважень поза рамками законодавства і яка спрямована на отримання і примноження матеріальних благ, пілг чи послуг.

В Законі України «Про запобігання корупції» в першому розділі в загальних положеннях статтею першою корупція визначається як «використання особою, зазначеною у частині першій статті третьої цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті третьої цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [7].

Корупційні зловживання спричиняють деградацію демократичних інститутів в суспільстві, загрожують інституту верховенства права, порушують соціальну справедливість та сповільнюють економічний розвиток в країні. Об'єктивна необхідність боротьби з цим негативним явищем на рівні держави виникає тоді, коли виникає та поглиблюється недовіра народу до інституцій публічної влади і підриваються моральні основи серед населення.

Міжнародний та вітчизняний досвід свідчать, що феномен корупції ліквідувати практично неможливо. Тому державі потрібно в межах антикорупційної політики докладати максимум зусиль на обмеження її впливу на економічні та соціально-політичні процеси, а також на зменшення рівня та її локалізації в суспільстві.

Реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії корупції, покликаної боротися з цим негативним явищем, може мати такі ознаки:

- реалізація антикорупційної функції держави в політичній, правовій, економічній, соціальній, культурній та інших соціально важливих сферах регулятивного впливу, що слід розцінювати як загальне завдання антикорупційної політики в системі державної служби;

- антикорупційна політика в системі державної служби здійснюється шляхом організаційного та регулюючого впливу на об'єкти державного управління за одночасної взаємодії у межах єдиної складної системи об'єктів та суб'єктів;

– антикорупційна політика в системі державної служби здійснюється на певному конкретно-історичному відрізку виключно на основі чинного законодавства певної держави;

– антикорупційна політика в системі державної служби здійснюється виключно в межах складної соціальної системи, тому має системний характер, який є внутрішньою характеристикою антикорупційної політики держави;

– державна антикорупційна політика реалізується посадовими особами органів державної влади шляхом здійснення цілеспрямованої, вольової діяльності конкретних людей в системі державної служби;

– антикорупційна політика є різновидом державної політики в системі державної служби в адміністративно-правовому значенні;

– антикорупційна політика розглядається як скоординована взаємодія діяльності всіх громадян, інститутів громадянського суспільства, органів місцевого самоврядування та державних органів, спрямована на протидію будь-яким корупційним проявам у суспільстві відповідно до сфер, завдань, напрямів та форм впливу антикорупційної політики в системі державної служби [4].

Відповідно до цього можна надати таке узагальнене визначення: державна політика у сфері запобігання та протидії корупції – це особливий різновид державної політики, що комплексно та системно реалізовується виключно на підставі чинного законодавства шляхом вольової та цілеспрямованої діяльності належних суб'єктів державної влади з метою протидії та запобігання корупції як негативному соціальному явищу і полягає у проведенні організаційних заходів, спрямованих на реалізацію антикорупційної функції держави, створенні правових актів та впровадженні конкретних заходів впливу на об'єкти правових відносин у системі державної служби.

Іншими словами, ця політика являє собою систему офіційно визнаних принципів, пріоритетів, завдань і цілей діяльності держави щодо регулювання та організації процесів протидії та запобігання корупції.

Високий рівень корупції є характерною рисою українського суспільства у всіх сферах його функціонування. Це особливо стосується політичного

життя, економічних секторів та соціального розвитку країни, які терплять серйозні наслідки від негативного впливу корупційних зловживань. Однак не лише Україна стикається з цим проблемним явищем – практично всі країни світу так чи інакше мають справу з корупцією, яка проявляється у різних аспектах суспільного життя.

Рівень корупції та його показники відображаються у світовому Індексі сприйняття корупції (CPI – Corruption Perception Index) згідно з аналізом корупційного рівня, що регулярно проводиться міжнародною організацією Transparency International. Вона почала здійснювати цей аналіз в 1995 році на базі Індексу сприйняття корупції.

Оцінюючи Індекс сприйняття корупції за 2022 рік, слід відзначити, що Україна набрала 33 бали з можливих 100. Динаміка Індексу сприйняття корупції в Україні в період з 2018 по 2022 роки представлена у таблиці 1.

Інформація, представлена у табл. 1, свідчить про те, що з 2018 по 2022 роки Індекс сприйняття корупції в Україні змінювався від 30 до 33 позиції. У світовому рейтингу, що охоплює 180 країн, Україна займала у 2018 році 120-те місце, у 2019 році 126-те місце, у 2020 році 117-те місце, у 2021 році 122-ге місце та у 2022 році 116-те місце. Таким чином, можна відзначити стабільність позицій України в цьому рейтингу протягом п'яти років і лише у 2022 році спостерігається невелике покращення ситуації в сфері корупції в країні.

Можна відзначити, що становище України стосовно корупції за останні десять років майже не змінилося. Детальну інформацію можна знайти на рис. 1.

Із зазначеної на рис. 1 інформації видно, що протягом останніх десяти років позиції України у глобальному рейтингу корупції поступово покращувалися, але цей процес відбувався досить повільно. Загалом, можна стверджувати, що за наявності політичної волі позитивні зміни в антикорупційній політиці є можливими, як свідчать дані Індексу сприйняття корупції за останні 10 років та позиції України у цьому рейтингу.

Порівнюючи місце України у рейтингу країн із високим рівнем корупції за методологією CPI, можна зробити висновок, що наша країна займає невисокі позиції в цьому рейтингу. Навіть отри-

Таблиця 1

Динаміка зміни Індексу сприйняття корупції в Україні (2018–2022 рр.)

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Індекс сприйняття корупції	32	30	33	32	33
Місце в загальносвітовому рейтингу серед 180 країн	120	126	117	122	116

Джерело: [8]

мання 33 балів у 2022 році, що відображає найкращий результат України з часу старту рейтингу, та підвищення цих балів на 8 позицій за останні 10 років не можна розглядати як свідчення позитивного розвитку України в даному рейтингу. Державі все ще потрібно продовжувати працювати над антикорупційними заходами, щоб зайняти високі позиції серед країн з низьким рівнем корупції.

Рис. 1. Місце України у в загальносвітовому рейтингу корупції серед 180 країн світу, 2013–2022 рр.

Джерело: складено автором на основі [8]

Для аналізу динаміки Індексу сприйняття корупції та позицій України серед 180 країн у загальносвітовому рейтингу за 2021 та 2022 роки розглянемо дані, представлені у табл. 2.

Аналіз інформації, поданої у табл. 2, підтверджує, що Україна, будучи у 2021 році на 122 місці у рейтингу і на 116 місці у 2022 році, перебуває у «товаристві» з такими країнами як Алжир, Замбія, Єгипет, Непал, Філіппіни та Мексика. Остання, 180-та позиція в рейтингу, належить африканській країні Південний Судан, яка в 2021 році мала Індекс сприйняття корупції на рівні 11 і піднялася до 13 в 2022 році.

Отже, наведені порівняльні дані вказують на низькі позиції України у глобальних показниках Індексу сприйняття корупції, що однозначно свідчить про негативний стан речей у сфері антикорупційної політики української держави.

Зважаючи на активні воєнні дії на території України, можна представити рекомендації для державної політики у сфері запобігання та протидії корупції у напрямі забезпечення національної безпеки України.

Таблиця 2

Місце України в загальносвітовому рейтингу корупції серед 180 країн світу, 2021–2022 рік

Країни	2021 р.		2022 р.	
	Індекс сприйняття корупції	Місце в загальносвітовому рейтингу серед 180 країн	Індекс сприйняття корупції	Місце в загальносвітовому рейтингу серед 180 країн
Данія	88	1	90	1
Фінляндія, Нова Зеландія	88	1	87	2
Норвегія	85	4	84	4
Сінгапур, Швеція	85	4	83	5
Швейцарія	84	7	82	7
Нідерланди	82	8	80	8
Люксембург	81	9	77	10
Німеччина	80	10	79	9
Франція	71	22	72	21
США	67	27	69	24
Італія	56	42	56	41
Польща	56	42	55	45
Китай	45	66	45	65
Румунія	45	66	46	63
Аргентина	38	96	38	94
Індонезія	38	96	34	110
Туреччина	38	96	36	101
Єгипет	33	117	30	130
Алжир, Замбія, Філіппіни	33	117	33	116
Непал	33	117	34	110
Україна	32	122	33	116
Мексика	31	124	31	126
Південний Судан	11	180	13	178

Джерело: [8]

1. Обрання компетентних та невідкупних керівників. Це означає реалізацію наступних дій:

- забезпечити максимально прозорий і підкріплений широким громадським контролем процес вибору керівників антикорупційних органів;
- зазначити критерії чесності, професійності та незалежності для кандидатів на керівні посади.

2. Судова реформа та суддівське самоврядування, яка передбачає:

- впровадження механізмів оновлення судів та участь громадськості в оцінці роботи судових установ;
- сприяння активній взаємодії суддівського корпусу з громадськістю для підвищення довіри до судової системи.

3. Конституційний суд та конституційне правосуддя у напрямі:

- забезпечення чесного та прозорого відбору суддів Конституційного Суду;
- сприяння реформі конституційного правосуддя з урахуванням рекомендацій Венеціанської комісії.

4. Відновлення функціоналу та прозорості інформаційного забезпечення у всіх сферах життєдіяльності держави шляхом:

- активної роботи над відновленням сервісів, які були обмежені внаслідок війни, включаючи обов'язкове подання звітів політичних партій та електронних декларацій;
- забезпечення відкритого доступу до необхідних даних, забезпечуючи при цьому безпеку та конфіденційність інтересів національної безпеки та оборони.

5. Моніторинг та контроль закупівель, який передбачає запровадження ефективної контролюючої системи за державними закупівлями, що допоможе запобігти корупційним схемам та надмірним витратам.

Впровадження цих рекомендацій може сприяти покращенню антикорупційної політики та забезпечити ефективнішу боротьбу з корупційним явищем в контексті національної безпеки.

Висновки. Отже, боротьба з корупцією, що являє собою негативне явище у всіх сферах суспільства, політики та економіки, вимагає надзвичайної уваги з боку держави для її припинення та усунення негативних впливів на внутрішні процеси країни. Для ефективного здійснення антикорупційних заходів необхідно провести гармонізацію українського законодавства з вимогами FATF та Європейського Союзу, розробити та впровадити в життя План дій з виконання Антикорупційної стратегії. Також важливо сприяти формуванню справедливих судових та правоохоронних систем, посилити контроль над економічними процесами для запобігання монопольним зловживанням, уніфікувати функціонування сфер освіти, медицини, оборони, науки та інших галузей з метою зменшення корупційних проявів, а також сприяти поширенню антикорупційної інформації серед населення. Всі ці заходи повинні відбуватися в рамках державної політики у сфері запобігання та протидії корупції у напрямі забезпечення національної безпеки України, спрямованої на ефективну боротьбу з цим негідним явищем.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Альмужна А.С. Корупція як негативний фактор в діяльності правоохоронних органів. *Українське суспільство в умовах воєнного стану: сучасні виклики та напрямки розвитку* : матеріали Всеукр. наук. конф. молодих вчених (м. Одеса, 6 червня 2022 р.) / уклад.: Ю. Д. Батан, В. С. Кучерявенко, Л.С. Бондарчук та ін; за ред. М. Р. Аракеяна, К. І. Спасової. Одеса: Фенікс, 2022. С. 142–144
2. Батиргареева В.С. Щодо правових, інституційних та наукових складових протидії корупції в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*. Випуск 40. 2020. С. 23–32.
3. Боголепова А.В. Заходи органів державної влади щодо подолання корупції у поствоєнний період. *Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. У трьох томах, м. Київ, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 15–28 квітня 2022 р.; ред. колегія: І.О. Дегтярьова, В.С. Куйбіда, П.М. Петровський та ін., уклад. Т.О. Мельник. Т. 3. К. : ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. С. 108–110.
4. Кустова Т. Формування й реалізація антикорупційної політики в системі державної служби України: сучасний стан та шляхи вдосконалення. *Державне управління та місцеве самоврядування*, 2019, вип. 3(42). С. 137–143.
5. Ліпенцев А., Войтик О., Мазій Н. Протидія корупції в митних органах у контексті забезпечення ефективності публічного управління. *Ефективність державного управління*, (66), 2021. С. 11–21. <https://doi.org/10.33990/2070-4011.66.2021.233437>
6. Паутов В.О. Явище корупції та роль органів із протидії корупції. *Публічне управління та митне адміністрування*, № 3 (22), 2019. С. 261–266
7. Про запобігання корупції: Закон України № 49-1700-VII від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. С. 20–56.
8. Corruption Perceptions Index 2021. In Transparency International – the global coalition against corruption. Retrieved from URL: <https://transparency.org/cpi2020>